

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

УДК. 617(092)

ДО 120 РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО ВЧЕНОГО, ХІРУРГА, ПЕДАГОГА І МИСЛИТЕЛЯ Б.Л.СМІРНОВА

С.М. Генік

Івано-Франківський національний медичний університет

Вища задача таланту – своїми творами дати людям зрозуміти сенс і ціну життя

В. Ключевський

Чистоту душі, любов до людей, до життя виніс у своєму серці у великий світ виходець із польського села Козланичі на Сосниччині Чернігівської області Борис Леонідович Смірнов. Академік, доктор медичних наук і філолог, заслужений діяч науки і техніки, член Спілки письменників, професор.

Більше півстоліття свого життя Б.Л.Смірнов віддав боротьбі за здоров'я людей і розвиток медичної освіти. Він гармонійно поєднував

дві далекі сфери матеріальної і духовної діяльності людини – хірургію, а також духовне фактичне служіння і подвижництво в час жахливих десятиліть народу. Він створив систему Духовного життя для народу, усвідомлюючи, що він уже вступив у вищу фазу свого існування на землі. Головним в цій системі було вчення про духовний шлях. Це основна риса його високого подвижницького служіння своєму народу.

Б.Л.Смірнов народився 15 грудня 1891 року. Батько Леонід Васильович – земський лікар. Мати – Софія Митрофанівна – обдарована жінка, авторка повістей і оповідань, що друкувалися в юнацьких журналах “Схід” і “Вітчизна” під псевдонімом Козляницька.

Ще в ранньому дитинстві хлопець спостерігав з якою любов'ю і увагою ставився батько до людей, котрі зверталися до нього, надаючи їм безкоштовну кваліфіковану допомогу. Часто ходив по селу з матір'ю, допомагаючи їй збирати український фольклор, особливо пісні, думи і прислів'я. З чотирьох-п'яти років учився читати по книгах Євангелія та твори Шевченка і в шість років знав чимало напам'ять із цих книг.

Після закінчення Київської гімназії із золотою медаллю, він, як і його два старші брати, вибрав медицину, хоча його приваблював і літературно-філософський факультет. В 1914 році Борис Леонідович закінчив з відзнакою Петербургську воєнно-медичну академію. Вже навчаючись в академії, його манило все нове, невідоме, як манять до себе мандрівників і мореплавців ще не відкриті країни і острови. Так він захопився іноземними мовами, досконало вивчивши польську, німецьку, англійську, французьку, латинську, старосверейську мови, а також тюркські діалекти. Крім медицини, він поглиблено почав вивчати санскрит, захоплюючись його багатством і різноманітністю.

Ще в студентські роки став автором ряду наукових праць, відзначених преміями, також брав участь в діяльності Петербургських релігійно-філософських гуртків.

В 1914 році Б.Л.Смірнова направляють військовим лікарем у діючу армію. Навіть у важких фронтних умовах він не залишає науку, збирає патолого-анатомічний матеріал

черепно-мозкових поранень і присилає на кафедру академії.

Згодом повертається в рідне село, а з 1919 року працює лікарем військомату у Сосниці. В 1922 році Б.Л.Смірнов переїжджає до Києва, де працює в клініці нервових хвороб Київського медичного інституту. В 1927 році захистив дисертацію, отримав звання приват-доцента медичного інституту, читає студентам курс семіотики нервових хвороб, розробив і впровадив в практику нові методи лікування. Йому належить ініціатива створення кафедри, зроблено перші кроки в галузі вітчизняної нейрохірургії.

Його талант, вміння поєднати глибокі теоретичні знання з практикою викликали не тільки захоплення співпрацівників, але і заздрість недоброзичливців. До того ж Б.Л.Смірнов у Києві прочитав декілька публічних лекцій про “безпосередню передачу думки” з демонстрацією відповідних дослідів. У зв'язку з цим, а також як активного учасника філософського гуртка в 1928 році його було арештовано і вислано в м.Йошкар-Ола на 3 роки. Потім висилку було продовжено ще на 4 роки. Виконуючи обов'язки консультанта-невропатолога в Марійській обласній лікарні, Б.Л.Смірнов все робить для того, щоб у нелегких кліматичних умовах краю забезпечити висококваліфіковану медичну допомогу населенню, відкриває і застосовує у практичній роботі нові методи лікування і в цих умовах, наполегливо добивається їх впровадження. В 1935 році Борис Леонідович переїхав в м.Ашхабад, де з особливою силою розкрилися його творчі здібності і талант хірурга, і літератора. В 1937 році його виганяють з інституту і він працює невропатологом на курорті Молла-Кара. Великий досвід у галузі хірургії, неврології та патологічної анатомії, а також зібраний багатий науково-дослідницький матеріал дали можливість у короткий термін захистити в Ленінграді дві дисертації: в 1938 році – кандидатську, 1939-му році – докторську.

У вересні 1939 року Б.Л.Смірнова пройшов по конкурсу на посаду професора, завідуючого кафедрою нервових хвороб Туркменського медичного інституту. Одночасно він став заступником ректора з наукової роботи в Туркменському науково-дослідному інституті неврології і фізіотерапії. Йому належить визначні дослідження щодо багатьох неврологічних захворювань. Борис Леонідович став основоположником нейрохірургії в Туркменії, створив на базі науково-дослідного інституту нейрохірургічне відділення і зробив сотні операцій на центральній і периферичній нервовій системі. Він вперше в Радянському Союзі зробив тоді найскладнішу операцію з приводу протрузії міжхребцевого диска.

У роки Другої світової війни Б.Л.Смірнов працює у лікарні відновлювальної хірургії, в медичному і науково-дослідному інститутах, постійно надає нейрохірургічну допомогу пораненим воїнам.

В 1944 році Бориса Смірнова обирають завідуючим кафедрою нейрохірургії Київського медичного інституту вдосконалення лікарів. Йому так хотілося повернутися в рідні місця. Він з любов'ю і захопленням згадував чудову українську природу. В листах і своїх записках писав про чудові

краєвиди Перемишля, Львівщини та інших місцевостей, де довелось бути під час війни.

Любов до рідного краю, до України надихала в далекій Туркменії на творчість, на трудовий подвиг в ім'я свого народу. Його наукові праці, його досвід знайшли широке застосування в Україні, до якої він прагнув усім своїм серцем і душею. Та згодом він опинився знову в Ашхабаді. Спецслужби не схвалили повернення репресованого доктора наук Б.Смірнова в Київ. Але з Києвом, з рідними козляничами, він і далі підтримував тісні зв'язки.

В Туркменії він стає головним нейрохірургом Міністерства охорони здоров'я, завідує кафедрою нервових хвороб Туркменського державного медичного інституту, членом Всесоюзної нейрохірургічної ради, членом госпітальної ради Наркомздоров'я Туркменської РСР.

За добу Борис Леонідович проживав немовби два життя. Одне життя, денне, було віддано хірургії, але наставав вечір і професор заглиблювався в друге життя, не менш цікаве і насичене. Дві з половиною тисячі років тому індійці почали складати “Махабхарату” – натхненну пісню розуму, державної мудрості, історію філософії. Мрія прочитати в оригіналі одну з величних книг світу не давала спокою, доки в його руках не опинився словник санскритської мови. Перед тим, як почати переклад “Махабхарати”, він тривалий час вивчав різні словники, підручники, прочитав багато літератури з історії, культури і філософії Індії. А вже “Махабхарата” – це не лише літературний твір, це перш за все, твір філософський, своєрідний кодекс морально-етичних норм, що ввійшли в народну свідомість.

Двадцять три роки пішло на переклад першої книги “Махабхарати”, адже перекладач не мав спеціальної лінгвістичної і філософської освіти. Санскрит – одна з найважчих мов. Її словник має 48 звуків. Б.Смірнов почав перекладати з оригіналу десять книг з вісімнадцяти “Махабхарати”, до яких тепер особливо звертаються всі філософські школи Індії. Кожна книга мала наприкінці примітку до тексту і тлумачний словник.

Робота над перекладом вимагала не тільки часу, але й колосального терпіння мужності, сили духу, впертості і працьовитості. Після дня, проведеного за операційним столом, після лекцій в інституті було не легко сконцентруватися. Але Борис Леонідович не дозволяв собі розслаблятися, усвідомлюючи, що погім дуже трудно відновлювати незакінчену роботу.

Про його особисту мужність свідчить такий факт. У трагічну ніч з 5 на 6 жовтня 1948 року Б.Смірнов сидів над рукописами “Махабхарати”, коли здригнулася земля і в місті настала пітьма. Бориса Леонідовича відкопали з-під уламків. Звільнившись, він побіг в клініку, куди почали привозити перших ранених, став біля операційного стола, яким служили двері з чийогось зруйновано дому і почав оперувати. Лише на другу добу професор ледве добрався до свого дому, від якого залишилася купа цегли. Взяв лопату і став розгрібати завали. А потім ще три доби беззмінно оперував в палатковому госпіталі, що був розбитий на центральній площі Ашхабаду. Більша частина рукописів “Махабхарати” загинула під час землетрусу і їх прийшлося знову відновлювати.

У багатьох своїх записниках він писав про любов до

людини, до рідних. “Бог є Любов. Не розумію, як можна говорити про любов взагалі. Я люблю свій народ, свою Батьківщину, все те, чим я пов'язаний з дитинства, що увібрав з молоком матері, любов до рідної мови, мистецтва образотворчого, музики і т.д.”. Писав, як їхав на заслання, дивлячись на навколишні краєвиди, згадував українську чарівну природу, свою річку, що весною виходить з берегів і покриває прибережні луки.

Але працю над “Махабхаратою” він не залишав. Останні сім книг Б.Смірнов переклав вже будучи прикутим до ліжка. Кожен день, як було заведено багато років тому, він сидів за стіл, а якщо не міг, то, лежачи в ліжку, обкладався словниками і продовжував сконцентровано працювати над вигадливими сказаннями і легендами старовинних індійських мудреців. Частина роботи брали на себе найближчі йому люди – дружина Людмила друкувала текст перекладу, її сестра вела переписку, а прийомний син, також нейрохірург, робив ілюстрації до книги. Вони ж підготували до видання текст останньої, десятої книги, яку не встиг закінчити Борис Леонідович.

За роки життя в Туркменістані під керівництвом Б.Л.Смірнова співробітники Туркменського медичного інституту успішно захистили 15 кандидатських дисертацій. Ним написано більше 70 наукових праць з хірургії, патологічної анатомії, нейрохірургії; вихована ціла плеяда нейрохірургів. Крім цього зроблені переклади з санскритської мови “Махабхарати”, що стали бібліографічною рідкістю і ввійшли у багатотомне видання “Бібліотеки всесвітньої літератури”. Переклади зустріли багаточисленні захоплені відгуки від вчених-індологів і від самої Індії. В одному з листів до Бориса Леонідовича є такі слова: “Те, що ви зробили, міг виконати тільки колектив”. А він викроював із свого щільного робочого графіка вільний час і ночами сидів над рукописами, не очікуючи нагород за свою працю. Всю багаторічну перекладацьку працю Б.Л.Смірнов виконував безкоштовно. Наприкінці життя Б.Л.Смірнова було прийнято в Союз письменників СРСР, що стало визнанням його професіоналізму не лише в хірургії, але і в літературі, рідкісного поєднання таланту лікаря з талантом вченого-філолога. Як це все вдалося зробити одній людині? Дуже просто. З ранньої юності Б.Л.Смірнов дотримувався залізного принципу: взявся за справу – доведи її до кінця. А його життєвою позицією було: “Навчатися і працювати доки б'ється серце”. Глибока любов до людей, велика життєстверджуюча сила слова і титанічна праця завжди була характерною рисою Бориса Леонідовича Смірнова.

Та все має свій початок і кінець...

2 травня 1967 року після тривалої хвороби Борис Леонідович залишив земне життя. Уже після його смерті вийшов у світ восьмий випуск “Махабхарати”, як нерукотворний пам'ятник могутньому українському співцеві людської Краси, Вірності і Любові.

“Як плодове дерево багато плодів дає, так багато чистого створює чисте серце”.

“Махабхарата” Анігіта г.8, вірш 2.

Одержано 31.03.2014 року.